

1934 ”Sonamien” i Stjørdalen

Mandag 13. august 1934 står to elleveåringer ved kanten av Sona med hver sine fiskestenger. De jobber febrilsk med å få avmontert snellene fra fiskestengene. *Tor med hammeren* hadde nettopp rullet over hodet på dem, og de to smårollingene hadde hørt at det var smartest å ikke utfordre *Tor* i det humøret han var den dagen. De hadde nemlig blitt fortalt at lynet kunne slå ned i fiskestenger med sneller på. De to guttene var Ivar Lilleflor og Gunnar Fornes (døde i en traktorulykke i januar 1968). De var i utgangspunktet på fisketur ved Sonvatna - og øvre del av Sona - sammen med far til Gunnar og Peder Rønning. De to voksne hadde gått for å trekke opp båten på land. Plutselig satte det inn med et durabelig regnvær, samtidig som naturens artilleri avfyrte sine skyts temmelig så uberegnelig. De to guttene fant det derfor mest fornuftig å foreta en rask retrett mot hytta de holdt til på, ca. 1 km unna. På veien oppover falt regnet med stadig større kraft og dråper, som store flak. ”*Jeg har aldri sett slike dråper verken før eller siden*”, sier Ivar Lilleflor det til meg en lørdag i juli 2005. Da de rundet hjørnet på hytta, smalt det noe kolossalt - lynet slo ned bare få meter unna og kløvde ei kjempestor furu som sto der. Ungene kom seg inn, stive av skrekk og gjemte seg under sengklærne.

Omvendt proporsjonalt med at tordenværet avtok, økte regnværet i intensitet. Ivar og Gunnar var gjennomvåte, med hjertebank - og dampet som noen lokomotiv under sengklærne. Etter hvert ble det lenger og lenger mellom tordenskrallene, og de fant det tryggest å ta seg nedover til de to voksne. Men de kom seg faktisk ikke over bekkene, en bekk som kun noen timer tidligere - da de forlot hytta for å begynne fisket, var aldeles tørr. Ja, faktisk var det en usedvanlig tørr sommer det året, slik at naturen hadde plømbert seg selv. All nedbør fløt bokstavelig talt ”opp på”.

Bilen til Johan P Trøite

Vi forlater florbyggen der inne ved Sonvatna, og beveger oss nedover Sondalen. Oppe på Rønsåsbjærg står flere av familiemedlemmene og beskuer dette naturfenomenet. De ser hvor raskt Sona stiger, og at sidebekkene som var brune som inntørkede traue, plutselig blir fylt med vann som om det skulle vært åpnet en demning et eller annet sted. Etter noen minutter ser de at Bekken (lita å) blir helt krakilsk på andre siden av dalføret. Her var det ikke noe brudeslør, men en liten Niagarafoss. Eiendommen Brattli (lokal kalt for Bekken), blir på et vis omringet av vann som graver seg mot og inn under de to husene. Julian og Konrad Rønsåsbjærg skjønner hva som er i ferd med å skje. ”*Martine Våtland*”, sier de i munnen på hverandre, samtidig som de er i fullt firsprang nedover den bratte lia. Noen sekunder blir de stående nede ved brua å måpe. Sona hadde allerede angrepet selve hengebroa, plankene var oversvømt – det var ingen muligheter å ta seg over gjennom den strie strømmen. De to kraftige guttene hadde vært ute en høstdag før, så de grep fatt i kablene og firte seg over. Da de nærmet seg mastua på Bekken, ser de at Martine Våtland (f.1878) var på vei inn i huset som vannet allerede hadde tatt tak i og som var i bevegelse. ”*Jeg må redde rokken*”, sier Martine. Mye tyder på at hun hadde gått ut av huset da flodbølgen kom. Julian og Konrad vasser gjennom den strie strømmen, og får tak i den skremte kvinnen i siste liten. Noen sekunder etterpå knases huset sammen og flyter som en skrothaug nedover og ut i Sona. Her ble det liggende med bare taket synlig, og oppe på taket var det et stort tre, ”*så stort at det var passende til en flaggstang*”, ble det sagt. Rønsåsbjærgene hadde reddet et menneskeliv den mandagen.

Julian Rønsåsbjærg

Konrad Rønsåsbjærg

Martine Våtland

En sykkel som lærer Jon Øverkil hadde satt fra seg seg ved fjøsveggen mens han var på på fisketur innover til Sonvatna, ble gravd ned i massene. Mastua ble som nevnt til pinneved. Hovedbygningen ble fylt med et gruslag på 1 m. Skadene var så store at den måtte rives. I tradisjonsfortellingen varierer det litt hva gjelder Martines motivasjon for å gå inn i huset igjen. Noen hevder at hun ville redde en symaskin. *Stjørdalens blad* skriver at hun gikk for å berge pengene. Men trolig ville hun redde både symaskinen og rokken. I følge svigersønnen, Johan E. Øyan – fortalte han meg en varm julkveld i 2005 hjemme i Sigurd Jarls vei - hva som skjedde med denne rokken. ”*Hain ble tatt hain, - æ veit kor’n æ i dag, æ*”, humrer Johan – og minnes det åttende budet, mens han er mer opptatt av å fortelle om da krigen kom til Sondalen.

Og mens dramaet pågår nede på Bekken, klarer ikke naturen å ta unna vannet oppe på platået hvor Rønsåsbjærg hadde sine hus. Tom Rønsåsbjærg forteller at vannet kom overalt rundt husene, tok med barkvistene på selve trappa og rant rundt hjørnet på ”sommerhuset” og laget en stor dam over hele platået før flommen skapte nye brudeslør utover den bratte åssiden.

På dette tidspunktet skjer også det som sondalingene kaller for ”romraset”. Ca. 100 m ovenfor dagens

Tom Rønsåsbjærg viser hvor det bygde seg opp en dam

veibom i Sondalen gikk det ras. Irving Krogh sier det slik: *"Romraset slo igjen elva"*. Sona vokste på noen minutter til en livsfarlig dam som til slutt sprengtes og slapp sin ustoppelige tyngde nedover dalføret. Raset ved Rombjørga var 300 m i lengde og hele 50 m bredt. Det gikk rett over (igjennom) den 40 m brede elva og 10 m opp i bakken mot eiendommen til Severin Rønsåsbjørg. Store trær kom flygende i lufta. *Stjørdalens blad* sa det slik: *"Det er derfra en hel del halsbygger har fått gratis rekved"*. Avisa *Stjørdalingen* antok at det var flere hundre store trær som fløt nedover dalføret.

På Sonbjørga roper mor Anna (1895-1977) til de to guttene, Peder (14) og Irving (10) at de må redde grisbryet, *"for no kjæm Flåbekjin"*. Irving Krogh forteller at han la merke til at bekken kom først. Det vil si at bekken vokste og rant med stor styrke ut i Sona. Krafta var så stor at bekken på en måte rant tvers "over" Sona og grov seg inn i bredden på andre siden.

Oppe på Brennås Øvre var de bokstavelig nærmere lynet. Ekteparet Johanna (1867-1944) og Petter Olsen (1862-1941) hadde sammen med sin voksne sønn, Håkon Bratås (1901-1975), søkt ly inne. Håkon satt i gyngestolen og røykte. Plutselig slår lynet ned. Pipa blir slått ut av kjeften hans, og kolben på et gevær oppunder taket ble slått av – der kulelynet vandret mellom stueveggene. Andre har fortalt at Håkon i tillegg fikk to store sår i pannen, mens foreldrene ble svimeslått. Møbler og kopper ble slått hulter i bulter da en del av stuetaket og gulvet i to andre rom ble revet opp (ref. *Stjørdalingen*). *"Det var et under at det ikke gikk liv"*, sier Irving Krogh.

Fra Sonbjørga gård 13. august 1934

Lars Langseth hadde den mandagsmorgen levert ost nede på Sona, og hadde nettopp kommet hjem igjen da *"sonamien"* kom. Ja, for det var en liten Tsunami som herjet strekningen Sonvatna til Forradalen omtrent 70 år før vi ble kjent med begrepet. Det var som et lite belte, med utstrekning fra Sondalen til Flora. Meådalen hadde fint vær, og i Hegra kjørte de inn høy i solskinn.

Brokar ble tatt av flommen. Ved Florholmen hang 40 m jernbanelinje i løse lufta. Meråkerbanen var stengt nærmere en måned. *"Riksveien ble ødelagt på sju steder"*, forteller Ivar Lilleflor. En fra Krogstadfamilien skulle ta seg ned fra Sonvatna til Flora for å ta toget til

Trondheim. Men han kom seg ikke over Ingstadvollbekken. Mads Kringen har fortalt at da han stod på stasjonen hørte han hvordan store steinblokker ble ført utfor de bratte berghamrene. ”*Det var som drønn av kanonskudd*”, fortalte Mads.

Adresseavisen kunne den 14. august fortelle at elva steg to meter på en time, hvorpå de kalte det for: ”*Uvær uten sidestykke i manns minne*”. Ja, det var dramatisk. Himmelen var blåsort, lynene knitret. På noen få minutter svulmet bekkene opp til svære elver og styrtet utover bergsidene som store og skummende fosser, og feide med seg trær, steinmasser og dyrket jord. Stjørdaleselva gikk gulgrå og førte med seg store trær og tømmerstokker. En gårdbruker lenger ned i dalføret holdt på å kjøre inn høy. Han krysset elva, men etter å ha lesset av et lass kom han plutselig ikke over – elva kom som en stor flod, en meter høyere! Adresseavisen skrev i sitt lørdagsnummer den 18. august at vannmåleren som var satt opp i Fossen i Forbygda viste 100 mm nedbør på 3 timer. Enkelte i pressen hevdet at dette var målere rekord i Norge. En person har fortalt at det kom 40 mm på en time, hvilket skulle utgjøre 40 tonn pr.mål. Men det er nok ingen rekord. Og til sammenligning kan sies at normalen for nedbør i august måned er 87 mm på Værnes. 110 mm på Almo og 108 mm på Østerås i Hegra.

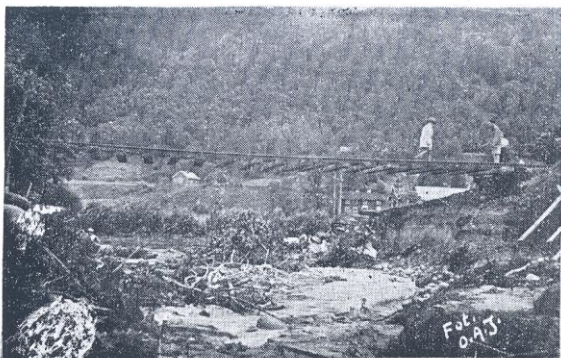

Elva Mølska steg faretruende – voldsomme vannmengder rev med seg brokar, slik at jernbanelinjen ble som tidligere nevnt hengende i løse lufta. Til sammen gikk det et sted mellom 40 og 50 større og mindre ras. Bare på den 800 m lange strekningen mellom Flora bro og ungdomshuset i Flora gikk det fire større ras. NSB opplyste samme kveld at det var 6 brudd på linjen mellom Hegra og Gudå. Ved Kringen vokterbolig hadde Storbekken vasket vekk jernbanelinjen, samtidig som store mengder med jord og trær lå flere meter over jernbanelegemet og demte opp selve Stjørdalselva. Hos N. Kringen ble mesteparten av jordveien tatt. Journalisten fra Adresseavisen hevdet at det i Storbekken ved Kringen kom veltende steiner så store som lokomotiv. Både Sona og Floren lysverker ble satt ut av funksjon ved lynnedslag, og flere var sikre på at kreatur hadde mistet livet inne på fjellet.

Veien gjennom Sondalen ble fullstendig ødelagt. 3 – 4 km var regelrett skyllet vekk. Det var merkelig at ikke enkelte gårder ble skyllet bort. Mye dyrka mark rundt Sonbjørga, Bekken, Brattli og Brobakk forsvant. På Sørnes i Flora ble hele havreåkeren fullstendig

nedgrav av grus, stein og trær. På Brobakk ble uthuset tatt av et ras året før (1933). Enka som da eide gården fikk hjelp av godtfolk til å bygge nytt uthus. Dette var nettopp ferdig da sonamien kom. Under skybruddet løsnet et ras oppe i lia og gikk rett på husene, men ble heldigvis stanset av det nye uthuset som står der med grus og trær til mer enn midt opp på veggen.

For enkelte ble det noen angstfulle timer. På Sona Central, hos Johan Arnt Sonen ble to kvinner og 4 barn (2 fra Trondheim og 2 fra Klæbu som var på ferie) isolerte. Plutselig var de innesperret av flomvannet. Mannfolkene var i Trondheim. Et ras løsnet 2-300 meter oppe i lia, men delte seg i siste liten og skar forbi huset på hver side.

Bruddet ved Florholmen. Jernbanelinjen henger i luften ca. 20 meter. Det var nedlagt ca. 800 jernbanesviller her som blev feiet på elven ved den annen flom natt til fredag.

Endel av steinmassen ved bruddet ved Kringen.

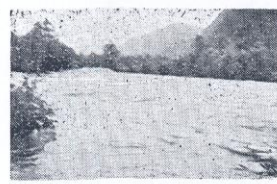
Her ser man litt av den utrase masse bak husene på Sørnes.

Det samme bruddsted. Her ses jernbanelinjen under steinmassene. Flere steinblokker måtte sprenges i stykker for å bli fjernet.

Et ras ved Flornes. Steinen i forgrunnen kom med raset.

Sona i sin velde ved jernbanelinjen.

Billedreportasje hentet fra Stjørdalens blad , fredag 21.aug 1934 – samme reportasje stod i Stjørdalingen

Hos Lars Langseth senior på Sonfossen ble tre mål med havre borte. Lars mente, da han så skadene – at veien ikke ville bli kjørbær før til jul. Beboerne på andre siden av elva ovenfor P. Langhølen eiendom var helt sikre på at Langhølen hus skulle bli sopt på elva. Vannspruten fra en flombekk stod tårnhøyt mot husene. Fossrøyken skjulte husene. Men de som så dette, hadde i og for seg nok med seg selv. Haakon Sundal på andre siden av Sona fikk 10-12 ras på sin eiendom, hvorav et stort ett stanset like ved stueveggen.

Det ble bygget tre provisoriske broer på mellomriksveien, en ved Østkil og to i Flora. Post og passasjerer ble fraktet med bil mellom Hegra og Gudå. NSB gikk tidlig ut og ba folk innstille

seg på store forsinkelser på grunn av ”*det begrensede antall biler som står til disposisjon*”. Godstrafikken ble fullstendig innstilt. Biltrafikken ble regulert på følgende måte på strekningen mellom veikrysset ved Flora bro til veikrysset ved Gudå: Bilkjøring østover ble forbudt mellom 0740 – 0840. Likeledes mellom 1400 og 1500 og 2030 – 2130. Bilkjøring vestover fra Gudå til Hegra ble ikke tillatt mellom 1020 – 1120 og mellom klokken 1710 og 1810. Interessante tidspunkter, minuttene tatt i betraktning. Hvorfor ikke kunngjøre det i hele timer?

Naturgudene var ikke fornøyd med stjørdalingene denne augustmåneden i 1934. Natt til den 17. august tok det løs igjen, om enn ikke i samme styrke. Et fryktelig regnvær medførte at de utbedringsarbeider som var kommet godt i gang etter *sonamien*, ble ødelagt igjen, ja, enkelte steder ble skadene enda mer omfattende. Veien ble stengt igjen. 60 tyske turister som skulle igjennom Stjørdalen fikk oppleve Norges naturkrefter. En ikke ukjent personlighet, nemlig generalkonsul Sam Eyde - var av de få passasjerer som kom seg gjennom Stjørdalen, og det fortelles at bilen kjørte i en vinkel på 45 grader over enkelte bruddsteder. Alt blir stort når kjendiser er med!

Konrad og Julian Rønsåsbjørg reddet trolig et menneskeliv den augustdagen i 1934

Ved Florholmen ble hele 800 jernbanesviller ført på elva. Likeledes ble en del svære cementrør, som hver veide 600 kg, skyllet vekk. Det ”nye regnværet” førte til full prioritering av riksveien. Arbeidet med utbedringen av jernbanelinjen ble fredag den 17. august innstilt og jernbanens arbeidere ble overført til riksveien for å påskynde den slik at biltrafikken kunne gjenopptas. NSB sendte ut følgende pressemelding fredag den 17. august: ”*All godstrafikk forbi bruddstedene er stanset. Forsendelse av gods til svenske stasjoner hvortil forsendelse normalt foregår over Storlien kan fra stasjoner i Trondheim distrikt sendes over Charlottenberg med 50% reduksjon i den norske frakt*”.

Kanskje skulle sondalingene hatt litt av nedbørsmengden noen dager tidligere. Natt til den 9. august tok mange av bygdas befolkning seg innover til Sørkilvollen. Sæterbygningen stod i

brann. Ved 3-tiden om natta hadde de kontroll over ”omgivelsene”. Sæterhuset kunne de ikke redde.

1934 var et spesielt værår. Det var store ulykker og naturkatastrofer verden over. (Se ulike utgaver av Adresseavisen i august det året). Fredag den 13. juli (ulykkestall) ble ei ku drept av lynet, og ei kone kastet overende i Hegra. Hos ordfører Mørseth i Hegra ble det gjort store skader. I Trøndelag gikk det hardt utover Meldal og Holtålen dagen før sondalingene fikk trøkket, altså søndag den 12. august. I Soknedal ble to kyr drept av lynet. Mye tyder på at det lå et uværsbelte fra Meldal, over Soknedal – mot Haltdalen og så over Selbu, Skarvan, Sondalen og til Forradalen. Alle andre steder skein sola – og folk foretok sin innhøsting – og det bare få kilometer unna - innen samme kommune og dalføre. Naturen er lunefull. *Sonamien* i Stjørdalen ga oss på nytt et varsel om hvor sårbare vi er.

Betegnende for hva som skjedde og hva det førte til, er dette innlegget i pressen:

En ulykkesdag for Sondalens befolkning
Vær med og rekk en hjelpende hånd.

Til Hegra menighet:

Mandag 13de august var en ulykkesdag for Sondalens befolkning. Torden rullet, lynene blinket, regnet øste ned og ras i ras drønnet nedover de bratte berg og dalsider. Megen dyrket jord blev ødelagt og delvis helt revet bort, store skogsstykker blev rasert, veien helt borte på sine steder, broer revet vekk, alt skjedde i løpet av et par timers tid. – Hvordan måtte det ikke føles for de mennesker som oplevde dette og så sin heim og livseksistens truet for tidene fremover, idet den ikke bare fikk meget jord og adskillig av skogen ødelagt, med led også stor skade på husene. Den som ikke med egne øine har sett hvordan ødeleggelsene s krefter her har herjet, kan ikke forestille sig hvordan det ser ut: Grus, sten, moras har bokstavelig talt tatt denne heimen i sitt favntak. – Skulde det ikke være både en plikt og en glede for oss som har sluppet å oppleve noe av den slags ulykker, å rekke denne familie en hjelpende hånd til opmuntring og fornyet mot, når man nu skal til å rydde og bygge op heimen sin igjen? – Til dette vil det være høve ved å tegne sig for en gave på en av de lister som er sendt til flere av menighetsrådets medlemmer omkring i bygden. Mange i menigheten vil sikkert her gjerne være med.

Hegra menighetsråd 24. august 1934

O.Brøset
formann